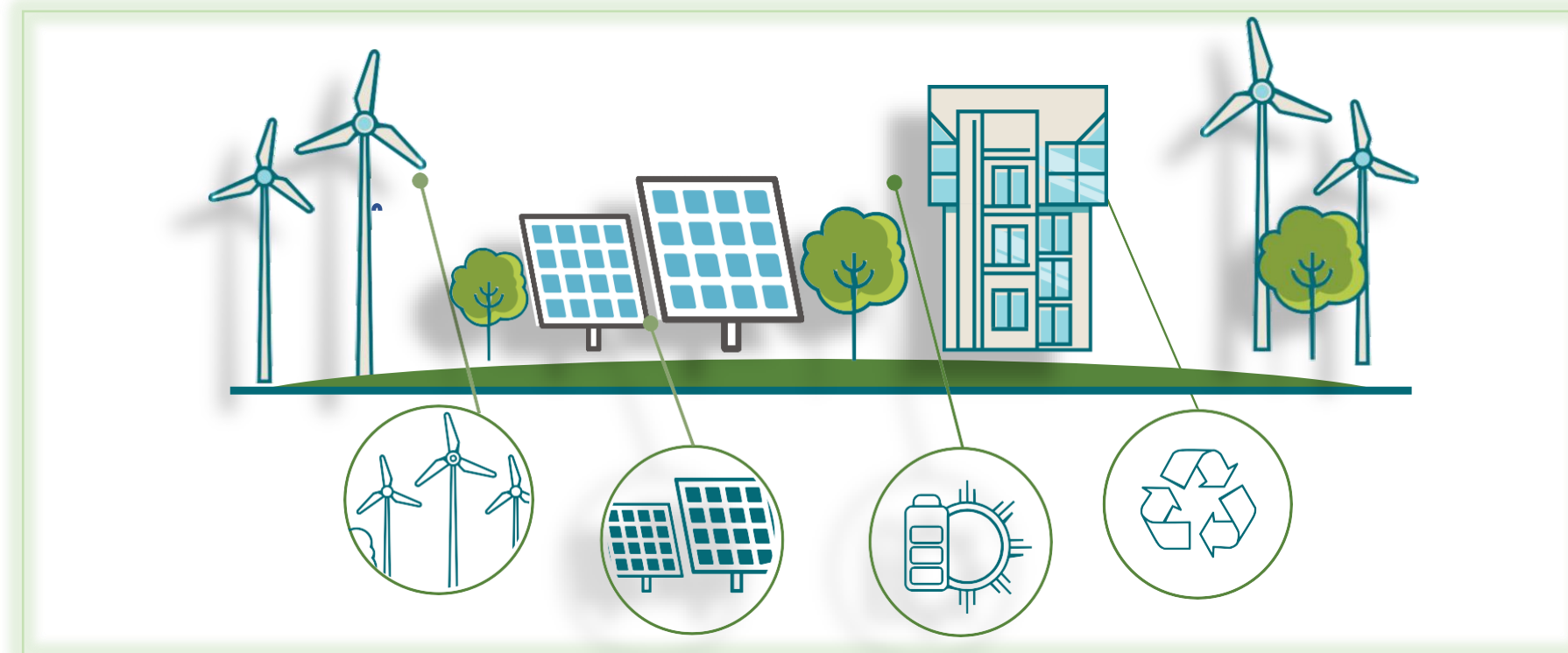

Akterët dhe hartimi i politikave për zbatimin efektiv të Planit Kombëtar për Energji dhe Klimë të Kosovës

Hulumtim Politikash

Akterët dhe hartimi i politikave për zbatimin efektiv të Planit Kombëtar për Energji dhe Klimë të Kosovës

Autor: **Instituti për Politika Zhvillimore (INDEP)**

Programi: **Zhvillimi i Qëndrueshëm**

Publikimi: **Nëntor, 2020**

Zhvillimi i Qëndrueshëm
Sustainable Development

Instituti për Politika Zhvillimore – INDEP

Botim i Institutit për Politika Zhvillimore (INDEP) mbështetur nga GIZ. Të gjitha të drejtat janë të rezervuara. Asnjë pjesë e këtij botimi nuk guxon të riprodhohet, të ruhet në ndonjë sistem të të dhënave apo të transmetohet, në asnjë formë apo mënyrë, pa pëlqim paraprak nga botuesi. Botimi mund të shpërndahet në formë elektronike, por vetëm në tërësi dhe vetëm për qëllime jokomerciale.

Mbështetur nga:

Implemented by

Përmbajtja e këtij dokumenti, duke përfshirë opinionet e shprehura, jo domosdoshmërisht reflektojnë ato të donatorëve të INDEP, stafit të tyre, bashkëpunëtorëve apo Bordit.

Shënim:

Ky punim është shkruar në gjuhën angleze fillimisht. Prandaj, për arsye teknike, disa nga pjesët e tij kanë mbetur në origjinal, të papërkthyer.

Përmbajtja

1.0. Hyrja	2
1.1. Profili i energjisë së Kosovës	2
1.2 Zhvillimi i Planit Kombëtar të Energjisë dhe Klimës (NECP)	3
1.2.1 Zhvillimi i Planit Kombëtar të Energjisë dhe Klimës në vendet e BE-së	4
1.2.2 Zhvillimi i Planit Kombëtar të Energjisë dhe Klimës për Kosovën dhe obligimet ndërkombëtare	5
2.0 Hartimi i Politikave	6
2.1 Politikat dhe masat aktuale të energjisë dhe klimës në lidhje me Pesë Dimensionet e Bashkimit të Energjisë	6
2.1.1 Eficienca e Energjisë	6
2.1.2 Dimensioi i dekarbonizimit	8
2.1.3 Hulumtimi, Inovacioni dhe Konkurrenca	15
2.1.4 Siguria e furnizimit	17
2.1.5 Tregu i Energjisë	18
2.2 Politikat dhe masat e energjisë dhe klimës që duhet të miratohen / azhurnohen në lidhje me pesë dimensionet e Bashkimit të Energjisë	19
2.2.1 Dimensioi i Dekarbonizimit	20
2.2.2 Dimensioi i Eficiencës së Energjisë	23
2.2.3 Dimensioi i Sigurisë së Energjisë	24
2.2.4 Dimensioi i Tregut të Brendshëm të Energjisë	25
2.2.4 Dimensioi i Kërkimit, Inovacionit dhe Konkurrencës	26
2.3 Çështjet kryesore të rëndësisë ndërkufitare	27
3.0 Asistenca teknike për NECP	28
3.1 Asistenca teknike e marrë	28
3.2 Asistenca teknike / boshllëqet kërkimore për zbatimin e plotë të NECP	30

4.0 Zonimi i akterëve	30
4.1 Konsultimet dhe përfshirja e entiteteve kombëtare dhe të BE-së dhe rezultati i tyre.....	30
4.2 Akterë që nuk janë përfshirë në proces dhe implikimet që kjo na sjell.....	31
4.2.1 Mungesa e përfshirjes së zyrtarëve të zgjedhur në process	31
4.2.2 Mungesa e përfshirjes së Parlamentit	32
4.2.3 Mungesa e përfshirjes së autoriteteve locale	32
4.2.4 Mungesa e përfshirjes së industrisë / sindikatave	33
5.0 Pasqyra e buxhetit.....	33
6.0 Përfundim	34
6.1 Rekomandimet	35

1.0. Hyrja

1.1. Profili i energjisë së Kosovës

Bashkimi Evropian po përballet me një revolucion të energjisë së pastër me qëllime ambicioze të vendosura deri në vitin 2020, 2030 dhe drejt de-karbonizimit të sektorit të energjisë deri në 2050¹. Pjesa në rritje e energjisë nga burimet e ripërtërishme ka sjellë një paradigmë në politikat, rregulloret dhe sistemet e energjisë në tregun e energjisë elektrike të BE-së, por edhe më gjerë. Ky ndryshim ka prekur anëtarët e ardhshëm të BE-së, por edhe vendet me lidhje të ngushta me tregun e BE-së. Duke qenë një anëtar i Komunitetit të Energjisë dhe gjithashtu një anëtar potencial drejt anëtarësimit të plotë në BE, Kosova duhet të respektojë dhe t'u përmbahet rregulloreve dhe objektivave të BE-së, duke përfshirë synimet e energjisë për burimet e ripërtërishme të energjisë bazuar në Vendimin e Këshillit të Ministrave të Komunitetit të Energjisë D/2012/04 / MC-EnC për zbatimin e Direktivës 2009/28/EC². Për më tepër, një matje e synuar (29.47%) përcaktohet nga Plani Kombëtar i Veprimit.

Aktualisht, më shumë se 91.43% e energjisë elektrike të prodhuar në Kosovë vjen nga djegia e lëndëve djegëse fosile, përkatësisht përkatësisht qymyrit, me një vlerë të ulët kalorike prej 7200 kJ / kg në termocentralet ekzistuese Kosova A dhe Kosova B. Sidoqoftë, Zyra e Rregullatorit për Energji thekson se Kosova ka pasur një kapacitet të instaluar të hidrocentralit prej 96 MW që nga vitet '90, dhe ka edhe 20 projekte të tjera hidroenergjitike të aprovuara për të ardhmen. Së bashku, këto hidrocentrale të reja dhe të vjetra do të zënë afërsisht 175 MW. Disa shembuj të kësaj të fundit përfshijnë “Hidrocentrali Ujmani i cili prodhon 35 MW, Lumbardhi 1 dhe 2 HEC (8 MW + 7MW), Deçani (9.5 MW), Belaja (7.5 MW), Brodi 1 dhe 2 (4.7 MW + 1MW) , Albaniku 2 (4 MW), Restelica 1 dhe 2 (2.4 MW), Dikanci (3 MW), etj”³. Ndërsa strategjia e energjisë thotë se të gjitha kapacitetet hidrike do të përdoren deri në vitin 2020 për të arritur synimet e Komunitetit të Energjisë, edhe pse energjia hidrike përbën vetëm 3% të gjenerimit të përgjithshëm të energjisë elektrike. Ndërsa potenciali i energjisë diellore në Kosovë është relativisht i lartë për shkak të vendndodhjes së tij gjeografike, ende nuk ka është zhvilluar ndonjë projekt i rëndësishëm.

¹ Lang M, Holtermann A. dhe Büscher T, (2019), ‘Energji e pastër për të gjithë Evropianët - Përmbledhje’, Bird & Bird LLP, <https://www.twobirds.com/en/news/articles/2019/global/clean-energy-for-all-europeans--an-overview> (Qasur më 02/08/2020)

² Lajqi Sh, Đurin B., Berisha Xh., Dhe Plantak L., (2020), ‘Analiza e Potencialit për Shfrytëzimin e Ripërtërishme në Sektorin e Energjisë në Kosovë’, Mjedise, <https://www.mdpi.com/2076-3298/7/6/49/html> (Qasur më 03/08/2020)

³ Zyra e Rregullatorit të Energjisë, (2020), Regjistër i aplikuesve për Autorizim për Vetë-Konsumim’, Uebfaqja e ZRRE-, <https://www.ero-ks.org/zrre/en/pjesemarresit-ne-treg/bre> (Qasur më 32/08/2020)

Sidoqoftë, duke marrë shembullin e anëtarëve të tjerë të BE-së, për të arritur objektivat e vitit 2020 por edhe për të mbështetur nivelin e duhur, Kosova ka zbatuar Tarifat Feed-in (FiT). Kjo skemë ka arritur të tërheqë investitorë të rinj në Tregun e Energjisë, dhe aktualisht, ekziston një kapacitet i instaluar prej 10 MW për energjinë Diellore dhe 33,75 Energjisë së Erës 3. Por, për shkak të kufizimeve financiare dhe mungesës së një përgjigje të shpejtë ndaj rënies së çmimeve për teknologjinë BRE, efikasiteti i skemave aktuale të mbështetjes është vënë në pikëpyetje. Ekziston një nevojë për të konsideruar kthimin në skemat e mbështetjes të bazuara në treg, kryesisht primet stimuluese dhe procedurat konkurruese të tenderit (ankandet).

Për më tepër, ka pasur investime në sektorin e BRE, domethënë investime solare nga ekonomitë familjare të vogla dhe konsumatorët industrialë duke marrë rolin e prodhuesve. Ata që janë regjistruar në ZRRE llogariten rreth 1.4 MW, megjithatë, nuk ka të dhëna për ata që kanë përdorur teknologji të tilla për ngrohjen e ujit sanitar.⁴

Sektorin e energjisë në Kosovë deri më tani është rregulluar kryesisht përmes tre ligjeve të sektorit të energjisë; Ligji për Energjinë nr.05/L-081, Ligji për Energjinë Elektrike Nr.05/L-085, Ligji për Rregullatorin e Energjisë Nr.05/L-84 dhe aktet nënligjore që rrjedhin nga këto ligje. Këto tre dokumente, së bashku me dokumentet strategjike siç është Strategjia e Energjisë 2017-2026, nxjerrin në pah rëndësinë e diversifikimit të burimeve të energjisë. Për më tepër, ato gjithashtu hapin rrugën për Planin Kombëtar të Energjisë dhe Klimës (NECP) si dokumenti kryesor strategjik që do të mbështesë tranzicionin e energjisë të të gjitha vendeve anëtare të BE-së, por edhe anëtarët e ardhshëm potencial.

Prandaj, ky punim synon të krijojë një hartim gjithëpërfshirës të akterëve dhe politikave përkatëse të nevojshme për tu futur në zbatim me sukses të NECP. Punimi do të synojë të identifikojë mekanizmat aktualë të vendosur, pjesën e përgjegjësisë për secilin sektor dhe fushat në të cilat bashkëpunimi është më i nevojshëm.

1.2 Zhvillimi i Planit Kombëtar të Energjisë dhe Klimës (NECP)

Plani Kombëtar i Energjisë dhe Klimës (NECP) është duke u zhvilluar në një kohë kur ndryshimi klimatik po rritet si një problem global. Interesi i politikbërësve dhe shkencëtarëve për modelet ekonomike që përfaqësojnë "zhvillimin e qëndrueshëm sesa ekonomitë

⁴ Zyra e Rregullatorit të Energjisë, (2020), Regjistër i aplikuesve për Autorizim për Vetë-Konsumim', Uebfaqja e ZRRE- http://ero-ks.org/2017/Rregullat/Rule%20on%20Support%20Scheme_2017.pdf (Qasur më 05/08/2020)

tradicionale “rritu tani dhe pastro më vonë” ka fituar shumë mbështetje në agjendën e ekonomive të zhvilluara por edhe akademike veçanërisht në fushën e tanzicionit të energjisë së karbonit.

Bashkimi Evropian ka vendosur një agjendë dhe drejtim të qartë drejtë neutralitetit klimatik dhe reduktimit të gjurmëve të karbonit deri në 2050. Komisioni i BE-së pranoi se BE është në rrugën e duhur për të përmbushur objektivat e reduktimit të emetimeve 2030 dhe qëllimet e vendosura nga Marrëveshja e Parisit. Sidoqoftë, komisioni gjithashtu pranon që për të arritur qëllimin e neutralitetit klimatik 2050 duhet të vendosen qëllime më ambicioze, siç përcaktohet nga Marrëveshja Evropiane e Gjelbër. Për ta bërë këtë tranzicion më të drejtë dhe më të realizueshëm për vendet anëtare, është vendosur një plan i qartë dhe integruar.

1.2.1 Zhvillimi i Planit Kombëtar të Energjisë dhe Klimës në vendet e BE-së

Të gjithë shtetet anëtare të BE-së kanë përgatitur planet e tyre të integruara kombëtare të Energjisë dhe Klimës (NECP). Prandaj, është miratuar një qasje nga poshtë-lart, ku shtetet anëtare paraqesin përpjekjet dhe kontributet e tyre të drejta dhe ambicioze drejtë një sistemi energjetik të dekarbonizuar dhe drejtë zbutjes së ndryshimeve klimatike. Ndërsa Rregullorja e Qeverisjes vendos bazën për zhvillimin e këtij plani; kjo plotësohet nga një pako e legjislacionit të ri të BE-së që synon eficiencën e energjisë, energjinë e Ripërtëritshme, sigurinë e energjisë dhe modelimin e tregut, referuar në mënyrë të përshtatshme si "Pako e Energjisë së Pastër për të gjithë Evropianët"⁵. Ky plan është zhvilluar në të gjithë politikat dhe sektorët, departamentet qeveritare, palët e interesit dhe publikun e gjerë, dhe ka një perspektivë ndërkuftare - për të përcaktuar një rrugë për qëllimet e vitit 2030. Plani i Energjisë dhe Klimës ndjek qëllimin që mbulon pesë dimensione: dekarbonizimi (me nënsektorë: Emetimet e Gazit të Gjelbër dhe Sistemet e Energjisë së Ripërtëritshme), eficiencën e energjisë, siguria e energjisë, tregu i brendshëm i energjisë dhe kërkimi, inovacioni dhe konkurrenca⁶. Pesë dimensionet konsiderohen si të lidhura ngushtë dhe përforcojnë reciprokisht dhe trajtohen përkatësisht si të tilla brenda planit. Ky plan përcakton qëllimet e të gjitha vendeve anëtare për vitet 2021-2030, dhe ai plotësohet nga një bazë analitike e përbërë nga një përshkrim i situatës aktuale në pesë dimensione, si dhe parashikime deri në vitin 2040, të cilat bazohen në të dhëna kredibile dhe të qëndrueshme, supozime dhe ushtrime modeli.

Shumica e shteteve të BE-së kanë zhvilluar dy skenarë të ndryshëm: “Skenari i masave ekzistuese” dhe “Skenari i masave të planifikuara”. Kjo është bërë për të matur ndikimin e politikave që janë miratuar pas vitit bazë, të cilat vite kanë qenë vitet 2015-2017

⁵ Lang M, Holtermann A. dhe Büscher T, (2019), ‘Energji e pastër për të gjithë Evropianët - Përmbledhje’, Bird & Bird

LLP, <https://www.twobirds.com/en/news/articles/2019/global/clean-energy-for-all-europeans---an-overview> (Qasur për herë të fundit më: 04/08/2020)

⁶ Komisioni Evropian, (2020), ‘Në fokus: Planet kombëtare të energjisë dhe klimës’, Bashkimi Evropian, https://ec.europa.eu/info/news/focus-national-energy-and-climate-plans-2020-jun-16_en (Qasur më 05/08/2020)

për shumicën e vendeve anëtare të BE-së. Plani synon të mbështesë zhvillimin dhe qëndrueshmërinë ekonomike, mjedisore dhe sociale, ndërsa gjithashtu përqendrohet në sigurimin e përfitimeve të qarta për qytetarët, bizneset dhe investitorët në rajonet e prekura. Për më tepër, Ministrinë përgjegjëse për financat dhe buxhetin kanë qenë të përfshirë në mënyrë aktive në procesin e zhvillimit, kështu që vlerësimet financiare janë përfshirë në planin vjetor të buxhetit. Plani Kombëtar i Energjisë dhe Klimës siguron një rrugë të qartë për vendet anëtare për të arritur objektivat kryesorë të një sistemi të qëndrueshëm, të përballeshëm dhe të sigurt të energjisë, i cili duhet të ndjekë një trajektore të dekarbonizimit. Ndërsa njihet sfidat dhe mundësitë e qenësishme të sjella nga specifikat kombëtare siç janë kufizimet hapësinore, dendësia e lartë e popullsisë, burimet natyrore, burimet ekonomike dhe klima.

1.2.2 Zhvillimi i Planit Kombëtar të Energjisë dhe Klimës për Kosovën dhe obligimet ndërkombëtare

Kosova është në proces të përgatitjes së Planit Kombëtar të Energjisë dhe Klimës (NECP). Ky plan duhet të mbulojë periudhën nga 2021 deri në 2030, duke përfshirë një perspektivë për çdo dhjetë vjet deri në 2050, në mënyrë që të sigurojë përputhshmëri me objektivat e politikës përkatëse afatgjata, sipas kritereve të BE-së, UNFCCC dhe Komunitetit të Energjisë.

Duke qenë pjesë e Traktatit të Komunitetit të Energjisë dhe një anëtar i përkushtuar i ardhshëm drejt anëtarësimit të plotë në BE, Kosova duhet të përmbahet dhe të veprojë në përputhje me legjislacionin e BE-së për energjinë. Prandaj, Kosova ka filluar të zhvillojë dhe adaptojë Planin e saj Kombëtar të Energjisë dhe Klimës. Për më tepër, takimi i parë i Grupit të Punës (GP) u mbajt në 6 Dhjetor 2018. Në këtë takim, anëtarët e grupit punues u informuan për rekomandimin e Këshillit të Ministrave për hartimin e këtij Plani. Dhe me autorizimin e Ministrisë së Zhvillimit Ekonomik, grupet tematike u krijuan si një grup ndër-ministor, duke përdorur si model pesë dimensionet e vendeve anëtare të BE-së. Gjegjësisht, Dekarbonizimi (me nënsektorë: Emetimet e Gazit të Gjelbër dhe Sistemet e Energjisë së Ripërtërishme), Eficienca e Energjisë, Siguria e Energjisë, Tregu i Brendshëm i Energjisë dhe Hulumtimi, Inovacioni dhe Konkurrenca⁷. Për më tepër, duke marrë parasysh vendimin e Ministrisë së Zhvillimit Ekonomik dhe Ministrisë së Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor Nr.1878 të Shtatorit 2019, Kosova angazhohet për përmbushjen e plotë të detyrimeve të saj ndaj BE-së dhe Traktatit të Komunitetit të Energjisë.

⁷ INDEP ka intervistuar z.Sabit Gashi më 28 shtator, 2020.

Në të gjitha grupet e punës, pengesat dhe potencialet janë identifikuar tashmë. Shumica e pengesave përfshijnë mungesën e studimeve, mungesën e kapacitetit financiar, zbatimin e pamjaftueshëm të bazës aktuale ligjore dhe mungesën e parashikimeve afatgjata.

2.0 Hartimi i Politikave

2.1 Politikat dhe masat aktuale të energjisë dhe klimës në lidhje me Pesë Dimensionet e Bashkimit të Energjisë

2.1.1 Eficienca e Energjisë

Në adresimin e sfidave me të cilat përballlet sektori i energjisë, si dhe detyrimet që rrjedhin nga Traktati i Komunitetit të Energjisë, si dhe si nënshkrues i Marrëveshjes së Stabilizim Asociimit, në termin e Eficiencës së Energjisë, Kosova ka bërë progres të konsiderueshëm në adaptimin e Direktivave të përcaktuara nga BE dhe KE. Për më tepër, ka pasur gjithashtu përparime në zhvillimin e organeve të pavarura për mbështetjen e mëtejshme të rritjes së Eficiencës së Energjisë, Fondi i Kosovës për Eficiencën e Energjisë. Ndërsa synimet për EE ende nuk janë caktuar për vitin 2030 nëse Kosova synon të përmbushë objektivat dhe neutralitetin e karbonit të përcaktuar nga marrëveshja e gjelbër, roli i organeve të tilla të pavarura është vendimtar në këtë proces. Ndërsa më poshtë janë disa politika dhe masa që synojnë përmbushjen e obligimeve që vijnë nga dimensionet EE, ka pasur një numër projektsh të kryera nga institucione të ndryshme, përkatësisht Projekti i Eficiencës i udhëhequr nga MCC, auditimi i institucioneve publike të kryera nga MZHE, Investimet dhe projektet e kryera nga KfW^{Error! Bookmark not defined.} etj. Ndërsa politikat e shpjeguara në tabelën më poshtë krijojnë një terren të fortë për zbatimin e Planit Kombëtar të Energjisë dhe Klimës dhe kontribuojnë deri diku në Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm. Marrëveshja e Gjelbër e BE-së nuk mbështetet plotësisht kryesisht për marrjen e saj agresive të tranzicionit në agjendën e gjelbër.

Emri dhe referenca e masës	Përshkrimi i shkurtër dhe rezultati i pritur	Grupi i synuar dhe/ose aktiviteti	Datat e fillimit dhe mbarimit të masave
Ligji për Energji Nr.05/L-081	Qëllimi kryesor i ligjit për sektorin e EE është përdorimi i potencialeve të kursimit të energjisë dhe zbatimi i mëtejshëm i masave të EE së pari duke filluar nga ndërtesat që janë në pronësi publike. Për më tepër, ligji jep rekomandime për zhvillimin e legjislacioneve dhe rregulloreve dytësore për të promovuar dhe stimuluar më tej bashkë-gjenerimin përmes teknologjive shumë efikase dhe promovimit të dimensioneve EE.	Investorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	13 Korrik 2016-vazhdon

	Ligji krijon një themel mbi zbatimin e NECP kryesisht për të marrë përsipër miratimin e direktivave të BE dhe qëllimin e tij për rritjen e tranzicionit të gjelbër.		
Ligji për elektricitet Nr.05/L-085	Ky ligj përcakton obligimet e shërbimit publik, i cili mund të vendoset për kompanitë e energjisë nga Rregullatori ose Qeveria, dhe duhet të jetë në përputhje me interesin publik dhe interesin e përgjithshëm ekonomik, i cili mund të ketë lidhje me mbrojtjen e mjedisit, mbrojtjen e konkurrencës, përfshirë eficiencën e energjisë,	Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike,	21 Korrik 2016- vazhdon
Ligji për Eficiencë të Energjisë Nr. 06/I-079	Ligji Nr. 06 / L –079 për Eficiencën e Energjisë transponon Direktivën 2012/27/BE dhe zbatohet nga të gjitha autoritetet publike dhe sektori privat, përfshirë ofruesit e shërbimeve të energjisë dhe mbulon të gjithë zinxhirin e energjisë duke përfshirë burimet primare, prodhimin, ruajtjen, transportin, shpërndarjen, furnizimin dhe konsumin përfundimtar të energjisë. Objektivi tregues kombëtar i eficiencës së energjisë në Kosovë është vendosur në Ligjin për EE që përcakton që konsumi përfundimtar i energjisë nuk duhet të kalojë 1556 ktoe në vitin 2020.	Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	14 Dhjetor 2015
Ligji për Performancën e Energjisë së Ndërtesave Nr. 05 / L-01	Qëllimi i këtij ligji është të promovojë përmirësime të performancës energjetike të ndërtesave, duke marrë parasysh kushtet klimatike jashtë dhe brenda, si dhe kërkesat e klimës së brendshme dhe efektivitetin e kostos. Ligji u miratua më 15.12.2016 dhe është pjesërisht në përputhje me Direktivën 2010/31 / BE mbi Performancën e Energjisë së Ndërtesave dhe Direktivën 2012/27 / BE mbi Eficiencën e Energjisë.	Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	01 Dhjetor 2016
Ligji për Energjinë Termike Nr. 05 / L -052	Qëllimi i këtij ligji është të përcaktojë kushtet për zhvillimin e një tregu të qëndrueshëm dhe konkurrues të energjisë termike për ngrohje/ftohje qendrore, në përputhje me një ekonomi të tregut të lirë, plotësimin e kërkesës së klientit dhe mbrojtjen e mjedisit.	Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	14 Dhjetor 2015
Plani i veprimit për eficiencën e energjisë në Kosovë (KEEAP) 2010 - 2018	Në përputhje me detyrimet që rrjedhin nga Traktati i Komunitetit të Energjisë, Kosova ka miratuar Planin Afatgjatë të Veprimit për Eficiencën e Energjisë (NEEAP) 2010-2018, dhe tre plane afatshkurtra që mbulojnë periudhat 2010-2012, 2013-2015 dhe 2016-2018. NEEAP	Investitorët, përdoruesit fundorë,	Korrik, 2018

	2010-2018 përfaqëson dokumentin themelor të zbatimit të politikave të efikasitetit të energjisë në Kosovë.	administrata publike	
--	--	----------------------	--

2.1.2 Dimensio i dekarbonizimit

2.1.2.1 Burimet e Ripërtërishme të Energjisë

Burimet e Ripërtërishme të Energjisë (BRE) përfaqësojnë një burim të rëndësishëm të energjisë në dispozicion në Kosovë, me një potencial që është ende i pashfrytëzuar mjaftueshëm. Për më tepër, zhvillimi i BRE-ve gjithashtu kontribuon në objektivat afatgjata të vendit, përkatësisht, zhvillimin e përgjithshëm ekonomik; rritja e sigurisë së furnizimit me energji dhe mbrojtja e mjedisit.

Ligjet e sektorit të energjisë, veçanërisht Ligji për Energjinë, trajtojnë vazhdimisht Burimet e Ripërtërishme të Energjisë në lidhje me promovimin, optimizimin dhe përdorimin e tij, duke përfshirë përcaktimin e qëllimeve vjetore dhe afatgjata të gjenerimit të energjisë nga burime të tilla. Me synimin për të mbështetur dhe promovuar përdorimin e Burimeve të Ripërtërishme të Energjisë, Ministria e Zhvillimit Ekonomik hartoi një plan veprimi dhjetë-vjeçar për BRE, si një dokument politikash për këtë sektor të rëndësishëm të energjisë. Në përputhje me detyrimet ligjore dhe ato që rrjedhin nga Traktati i Komunitetit të Energjisë, MZHE ka përcaktuar qëllimet e BRE-ve për periudhën që mbulon 2011-2020, duke marrë parasysh mundësitë dhe potencialet e Burimeve të Ripërtërishme të Energjisë në dispozicion në Kosovë.⁸

Emri dhe referenca e masës	Përshkrimi i shkurtër dhe rezultati i pritur		Grupi i synuar dhe/ose aktiviteti	Datat e fillimit dhe mbarimit të masave
Ligji për Energji Nr.05/L-081	Përcaktimet kryesore të ligjit që janë me rëndësi për energjinë e ripërtërishme përfshijnë sa vijon: Neni 13 vendos kërkesat e detyrueshme për MZHE / Qeverinë e	Promovimi, optimizimi dhe përdorimi, duke përfshirë përcaktimin e qëllimeve vjetore dhe afatgjata të gjenerimit të energjisë nga burime të tilla.	Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	13 korrik, 2016- vazhdon

⁸ INDEP ka intervistuar Besiana Berishën më 28 Shtator, 2020.

	Kosovës për të nxjerrë legjislacion sekondar për promovimin e përdorimit të energjisë së ripërtërishme dhe MMPH për të nxjerrë një legjislacion sekondar për përdorimin i energjisë së ripërtërishme në ndërtesa.			
Ligji për elektricitet Nr.05/L-085,	Ligji për Energjinë Elektrike Nr. 05 / L-085 i miratuar së fundmi nga Parlamenti merret me Certifikatën e Origjinës për energji të ripërtërishme dhe bashkëprodhim ²³ . Fuqia e çertifikuar për origjinën nga RE ka të drejtë të dërgojë me përparësi sipas kushteve të përcaktuara në Kodin e Rrjetit dhe Rregullat e Tregut.	Krijimi i Certifikatës së Origjinës për energjinë e ripërtërishme dhe bashkëprodhim. Fuqia e çertifikuar për origjinën nga energjia e ripërtërishme ka të drejtë të dërgojë me përparësi sipas kushteve të përcaktuara në Kodin e Rrjetit dhe Rregullat e Tregut. OST dhe OSSH janë të detyruar të sigurojnë përparësi ndaj energjisë elektrike të prodhuar nga termocentralet e energjisë së ripërtërishme dhe bashkë-gjenerim	Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	21 korrik 2016- vazhdon
Ligji për Rregullatorin e Energjisë nr. 05 / L-084, neni 43	Ligji përcakton kompetencat, detyrat dhe funksionet e Zyrës së Rregullatorit të Energjisë, përfshirë kushtet për lëshimin e licencave për kryerjen e veprimtarive të energjisë, certifikimin e operatorëve të sistemit të transmetimit, procedurat për dhënien e autorizimeve për ndërtimin e kapacitetit të ri gjenerues.	Vendosni procedurat specifike "për autorizimin e ndërtimit të gjeneratës së vogël të decentralizuar dhe / ose shpërndarë". Është e rëndësishme që prodhuesit e madhësive të vogla të kenë një rregullore specifike të zbatueshme për ta, pasi që një procedurë e tillë do të zvogëlojë barrën	Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	14 korrik 2016- vazhdon

		administrative për investime në projekte të vogla të për energji të ripërtërishme dhe do t'i bëjë procedurat e tyre më të shpejta dhe më të lehta. Prandaj, mungesa e procedurave të tilla është një pengesë për gjeneratorët e vegjël, të cilat mund të konsiderohen se kanë një rëndësi të lartë për ta.		
Rregulla mbi Procedurën e Autorizimit për ndërtimin e kapaciteteve të reja gjeneruese (Rregulla e Autorizimit)	Përshkruan procedurën për autorizimin e projekteve për prodhimin e energjisë. Autorizimi është një e drejtë e lëshuar nga ZRRE-ja që u mundëson aplikantëve “që të fillojnë me ndërtimin e kapaciteteve gjeneruese (...) brenda një periudhe të caktuar kohore.		Investitorët, planifikuesit	Nëntor 2014, është rishikuar së fundmi më 31 Mars 2017
Strategjia e Energjisë së Kosovës 2017-2026	Strategjia e Energjisë e Kosovës 2017-2026 përcakton objektivat themelore të Qeverisë së Kosovës në zhvillimin e sektorit të energjisë, duke marrë parasysh zhvillimin e qëndrueshëm ekonomik, mbrojtjen e mjedisit, furnizimin e qëndrueshëm dhe të besueshëm të energjisë për konsumatorët përfundimtar, përdorimin efikas të energjisë, zhvillimin e kapacitetet gjeneruese konvencionale dhe të ripërtërishme.	Vendos objektivat kombëtare dhe objektivat strategjike. Strategjia synon të përmirësojë sigurinë e furnizimit me energji, rrit rritjen ekonomike, diversifikon burimet e energjisë së dobishme dhe zvogëlon emetimet e CO2, duke mbrojtur kështu mjedisin. Strategjia është për shkak të rivlerësimit dhe rishikimit. Prandaj, është e një rëndësie maksimale për të vendosur qëllimet drejt marrëveshjes së gjelbër të BE-së dhe synimet kolektive që burojnë nga NECP.	Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	2017-2026, duhet të rishikohet deri në fund të vitit ose në fillim të vitit 2021.
Skema e vetëkonsumit	Rregullatori po krijon Rregulloren për Konsumatorët Vetë-Gjenerues. Ndërsa ka një interes të shtuar nga konsumatorët për		Investitorët, planifikuesit	Në fund të vitit 2020

	kalimin te prodhuesit, rregulloret e vendosura duhet të rishikohen për të mbështetur një tranzicion të tillë. Aktualisht ka mbi 1 MW gjenerim që përdor energjinë diellore nga konsumatorët.			
Rregulla për skemën e mbështetjes (Për Mbështetjen e Prodhimit të Energjisë Elektrike nga Burimet e Ripërtërishme të Energjisë)	Rregulli mbi skemën e mbështetjes përcakton procesin e mbështetjes dhe tarifën.	Rregulla për Skemën e Mbështetjes synon të mbështesë prodhimin e energjisë elektrike nga burimet e ripërtërishme të energjisë, në mënyrë që të përmbushë Synimet Treguese të Burimeve të Ripërtërishme të Energjisë.	Investitorët, planifikuesit	Në nëntor të vitit 2014 është rishikuar dhe është ristrukturuar në Mars 2017
Vendimi mbi tarifën nxitëse për prodhimin e energjisë elektrike nga burimet e ripërtërishme të energjisë,	Tarifat nxitëse (Feed In) janë çmime fikse të energjisë elektrike që u paguhen prodhuesve të energjisë së ripërtërishme për secilën njësi të energjisë të prodhuar dhe injektuar në rrjetin e energjisë elektrike. Pagesa e tarifave nxitëse është e garantuar për një periudhë të caktuar kohe që lidhet me jetëgjatësinë ekonomike të projektit përkatës. Sidoqoftë, ajo duhet të rishikohet për të mbështetur procese më konkurruese dhe gjithashtu për të qenë në përputhje me qëllimet e BE-së të vendosura nga marrëveshja e Gjellbër dhe NECP.	Rritja e gjenerimit të energjisë elektrike nga BRE, Rritja e interesit publik për investime në BRE	Investitorët, planifikuesit	19 Maj 2016- vazhdon
Zhvillimi i Skemës FiT të Energjisë së Ripërtërishme dhe Modeli Financiar për Biomassën	Rritja e gjenerimit të energjisë elektrike nga biomasa, Rritja e interesit publik për investime në sektorin e biomassës		Investitorët, planifikuesit	Mars 2019

Procedura për autorizimin e ndërtimit të një gjeneratori të vogël të decentralizuar dhe / ose shpërndarë.	Përcakton procesin për licencimin e gjeneratorëve të vegjël.	Rritja e gjenerimit të energjisë elektrike nga sistemi i vogël i decentralizuar PV dhe mundësia për tu lidhur me rrjetin	Investitorët, planifikuesit	Mars vazhdon	2017-
Themelimi dhe funksionimi i One Stop Shop për BRE	Lehtësimi i projekteve të BRE-ve ndërmjet informacionit dhe aktiviteteve koordinuese		Institucionet qendrore dhe lokale; Investitorët privatë	Prill vazhdon	2018-
Ligji për performancën e energjisë	Rritja e përdorimit të BRE-ve në ndërtesat e reja dhe ndërtesat që kanë rinovime të mëdha		Rritja e përdorimit të BRE-ve në ndërtesat e reja dhe ndërtesat që kanë rinovime të mëdha	Dhjetor vazhdon	2016-
Formimi i grupeve për përdorimin e shtuar të biomasës (pelet) dhe energjisë solare	Formimi i grupeve që merren me të gjitha aspektet e prodhimit të peletit dhe vendosjen e projektit me energji solare		Prodhuesit e peletit, prodhuesit e pajisjeve të drurit, instaluesit e sistemeve.	2014 –vazhdon	
Fushata promovuese e BRE-ve	Stimulimi i interesit publik për shfrytëzimin e BRE-ve		Konsumatorët, gjeneratorët, publikët	2012-vazhdon	

2.1.2.2 Gazrat serrë

Duke qenë një anëtare e ardhshme potenciale e BE-së, Kosova ka marrë përsipër të zbatojë më tej Marrëveshjen e Parisit, por gjithashtu ka marrë përsipër detyrimet e dhëna nga Komuniteti i Energjisë dhe Komisioni Evropian. Prandaj, duke zhvilluar NECP, Kosova riafirmoi angazhimin e saj për të adresuar çështjet e klimës në potencialin e tyre të plotë dhe për të kontribuar në drejtim të synimit kolektiv të Bashkimit Evropian për 40% ulje të emetimeve të saj të GES deri në vitin 2030 krahasuar me nivelet e vitit 1990.

Ndërsa ekzistojnë disa politika për të promovuar këtë agjendë, siç shpjegohet më poshtë. Ka disa fusha që Kosova ende nuk ka marrë përgjegjësi të tilla si taksa e karbonit

Emri dhe referenca e masës	Përshkrimi i shkurtër dhe rezultati i pritur	Grupi i synuar dhe/ose aktiviteti	Datat e fillimit dhe mbarimit të masave
Ligji Nr. 03 / L-160 për Mbrojtjen e Ajrit nga Ndotja	Qëllimi i këtij ligji është të rregullojë dhe garantojë të drejtat e qytetarëve për të jetuar në një mjedis të shëndetshëm dhe të pastër të ajrit, ndërsa mbron shëndetin e njeriut, faunën, florën dhe vlerat natyrore dhe kulturore të mjedisit, stimulon përdorimin e teknologjive të pastra, përdorimin e BRE-ve dhe rritjen e efijencës së energjisë.	Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	25 shkurt 2010
Ligji Nr. 03 / L-025 Për Mbrojtjen e Mjedisit	Ky ligj do të harmonizojë zhvillimin ekonomik dhe mirëqenien sociale me parimet themelore për mbrojtjen e mjedisit sipas konceptit të zhvillimit të qëndrueshëm. Ky ligj synon shfrytëzimin racional të burimeve natyrore, të pa ripërtërishme dhe zëvendësimin e tyre me burime të ripërtërishme	Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	26 shkurt 2009
Plani i veprimit për ndryshimet klimatike Strategjia e Ndryshimit	Vizioni i vendosur i CCS synon të zvogëlojë rrezikun dhe dëmtimin nga ndikimet aktuale dhe të ardhshme të ndryshimit të klimës në një mënyrë me kosto efektive dhe të shfrytëzojë përfitimet e mundshme që burojnë nga ndryshimi i klimës. Propozon disa hapa për të forcuar zbatimin administrativ të projekteve / problemi i shpërndarjes së pabarabartë të informacionit për këtë arsye	Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	Gusht 2016
Udhëzim Administrativ GRK- Nr. 16/2013 Për Substancat që Shkatërrojnë Shtresën e Ozonit dhe Gazrat e Frenuar të Serës.	Ky udhëzim administrativ siguron zvogëlimin gradual dhe zvogëlimin gradual të përdorimit të substancave të kontrolluara dhe të reja, si dhe zvogëlimin e emetimeve të serrave me fluor. Qëllimi i këtij udhëzimi administrativ është zvogëlimi i mbetjeve por edhe rritja e efijencës	Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	29 mars 2010
Udhëzimi Administrativ (GRK) NR. 09/2015 Për Monitorimin e Emetimeve të Gazeve Serë		Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	14 dhjetor 2015
Udhëzim Administrativ GRK- Nr. 14/2018 Për Kapjen dhe ruajtjen e Dioksidit të Karbonit në	Ky udhëzim administrativ krijon një kornizë ligjore për ruajtjen gjeologjike të dioksidit të karbonit (CO2) për mjedisin, për të kontribuar në luftën kundër ndryshimeve klimatike.	Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	19 dhjetor 2018

Formacionet përshtatshme Gjeologjike.	e	Qëllimi i ruajtjes gjeologjike të sigurt të mjedisit të CO2 është përmbajtja e përhershme e CO2 në një mënyrë të tillë që të parandalojë dhe, kur kjo nuk është e mundur, të eliminojë efektet negative sa të jetë e mundur dhe çdo rrezik për mjedisin dhe shëndetin e njeriut		
Strategjia Kombëtare e Ujit e Kosovës 2017 - 2036		Strategjia Kombëtare e Ujit është një nga dokumentet kryesore të planifikimit të burimeve ujore në Republikën e Kosovës. Ky dokument përfaqëson një detyrim ligjor në përputhje me Ligjin Nr. 044 / L-147, Neni 31. Përmes këtij dokumenti, Qeveria synon të adresojë dhe drejtojë politikën, operacionet dhe zhvillimet e investimeve në sektorin e ujit për një afat kohor 20-vjeçar. Qëllimi i strategjisë është të ofrojë një zhvillim të integruar dhe të qëndrueshëm të sektorit të ujit duke përmbushur nevojat e mëposhtme: • Furnizimi me ujë të pijshëm, • Uji për prodhimin e ushqimit, • Ujitja e tokës bujqësore, • Industria, • Sportet dhe rekreacioni, dhe • Prodhimi i energjisë elektrike.	Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	5 maj 2017
Strategjia e Zhvillimit të Pyjeve 2010 - 2020			Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	Nëntor 2009
Ligji për ndryshimin dhe plotësimin e Ligjit NR. 2004/5 Për Tregtimin e Naftës dhe Produkteve të Naftës në Kosovë		Qëllimi i ligjit është të rregullojë sektorin e naftës në Kosovë i cili ka të bëjë me tregtinë dhe sigurinë e furnizimit të naftës dhe produkteve të naftës përmes inkurajimit të konkurrencës dhe eliminimit të praktikave të paligjshme tregtare	Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	17 korrik 2009
Reduktimi i Emisioneve Kombëtare 2018-2027		Ky dokument ofron skicën e një Plani Kombëtar të Reduktimit të Emetimeve (NERP) për të zvogëluar emetimet e ndotësve kryesorë nga impiantet e mëdha me djegie dhe ka të bëjë me synimet e zvogëlimit të emetimeve për impiantet ekzistuese të djegies me një input termik të vlerësuar prej 50MW ose më shumë, të cilave u ishte dhënë leja për emetime para 31 Dhjetor 1992	Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	Në draftim e sipër!

2.1.3 Hulumtimi, Inovacioni dhe Konkurrenca

Dimensioni i hulumtimit, inovacionit dhe konkurrencës, është gjithashtu një nga shtyllat kryesore të Planit Kombëtar të Energjisë dhe Klimës dhe për këtë arsye funksionon gjithashtu si ndërlidhje midis të tjerëve. Për fat të keq, Kosova qëndron si një nga vendet me sistemin më të ulët të kërkimit, inovacionit dhe konkurrencës në rajon dhe më gjerë. Ligji Nr. 04 / 1-135 për aktivitetet kërkimore shkencore thotë që Kosova duhet të ndajë të paktën 0.7 përqind të buxhetit vjetor për shkencën dhe inovacionin. Edhe pse Kosova e zbatoi këtë ligj në vitin 2013, vetëm 1.6 milion € janë ndarë për këtë qëllim në vitin 2019 ose rreth 1/10 e shumës së kërkuar. Nuk ka të dhëna në lidhje me shpenzimet për kërkime dhe aktivitete inovative nga bizneset. dhe zhvillimi në teknologjitë inovative të energjisë dhe demonstrimi i këtyre teknologjive mbështeten jo vetëm në përfshirjen e sektorit privat por edhe në financimin e hulumtimit të sektorit publik⁹. Qëllimi i kësaj të fundit duhet të jetë mbështetja dhe promovimi i bashkëpunimit mbi zhvillimet teknologjike dhe inovacionet nga akterët industrialë, institucionet kërkimore dhe universitetet; temat mund të shkojnë nga kërkimi themelor ose kërkimi i aplikuar deri te transferimi i teknologjive ose inovacioneve në treg. Ndërsa ky dimension, përbën pjesën më të rëndësishme të Marrëveshjes së Gjellbër Evropiane, si për sjelljen e drejtësisë sociale, vetëm tranzicionit dhe zgjidhjeve inovative për tranzicionin, ai nuk ka mekanizmin e duhur të mbështetjes në Kosovë.

Emri dhe referenca e masës	Përshkrimi i shkurtër dhe rezultati i pritur	Grupi i synuar dhe ose aktiviteti	Datat e fillimit dhe mbarimit të masave
Strategjia Kombëtare për Inovacionin dhe Sipërmarrjen (2019-2023)	Në kohën e rritjes së konvergjencës teknologjike dhe transformimit digjital, inovacioni dhe sipërmarrja po bëhen gjithnjë e më të rëndësishme se kurrë. Investimet në inovacion, kërkim dhe zhvillim janë provuar të jenë faktorët kryesorë në tejkalimin e sfidave globale ekonomike dhe sociale. Investimet në këto zona mundësojnë rritjen e konkurrencës në sektorin privat, përmirësimin e shërbimeve publike dhe mirëqenien e qytetarëve. Qeveria dhe MIE, e konsiderojnë inovacionin si një fushë të rëndësishme për zhvillimin e ndërmarrjes dhe në të njëjtën kohë ndikimin e drejtpërdrejtë në zhvillimin ekonomik dhe shoqëror të Kosovës. Si pasojë, Strategjia Kombëtare e Inovacionit dhe Ndërmarrësisë synon të stimulojë më tej inovacionin dhe ndërmarrësinë për Republikën e Kosovës për periudhën 2019-2023	Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	19 mars 2019

⁹ Sphere (2017), Shfrytëzimi i potencialit: Kapaciteti i Kërkimit në Ballkanin Perëndimor, Sfera <http://supporthere.org/page/harnessing-potential-research-capacity> (on 06/08/2020)

Udhëzimi Administrativ (MIE) NR.01 / 2018 Për Alokimin e Mjeteve Financiare nga kategoria ekonomike e subvencioneve dhe transfereve.	Ky udhëzim është i zbatueshëm për të gjitha shoqatat tregtare lokale dhe ndërkombëtare të regjistruara në Republikën e Kosovës, për të gjithë personat fizikë dhe fillestarët (këtej e tutje aplikantët), me të cilat Ministria hyn në një marrëveshje për të zbatuar projekte të konsideruara me rëndësi të veçantë për arritjen e tyre. të objektivave të saj strategjikë.	Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	29 qershor 2018
Ligji Nr. 06 / L-019 Për Standardizimin	Ligji përcakton karakteristikat e kërkuara për një produkt duke përfshirë nivelet e cilësisë, performancës, ndërveprimit, mbrojtjes së mjedisit, shëndetit, sigurisë ose dimensioneve, dhe duke përfshirë kërkesat e zbatueshme për produktin në lidhje me emrin nën të cilin shitet produkti, terminologjinë, simbolet,	Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	26 janar 2018
Ligji Nr. 03 / L-069 Për Akreditimin	Me këtë ligj themelohet drejtoria e Akreditimit dhe përcaktohen rregullat për funksionalitetin e sistemit për akreditim të organit kompetent për vlerësimin e konformitetit. Përfshirë akreditimin e organeve çertifikuese për mbrojtjen e mjedisit;	Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	20 nëntor 2008
Ligji Nr. 04 / L-135 Për Aktivitetet Kërkimore-Shkencore.	Ky ligj synon të rregullojë aktivitetet kërkimore dhe detyrimet që Qeveria e Kosovës ka në mbështetje të atyre aktiviteteve.	Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	2004
Programi Kombëtar i Kërkimit i Kosovës 2010-2015	Ende duket të jetë dokumenti kryesor që lehtëson bërjen e politikave në fushën e R&D. Janë identifikuar 18 masa politike, me qëllim inkurajimin e veprimtarive kërkimore shkencore si në sektorin publik ashtu edhe në atë privat	I Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	2010
Plani Strategjik i Arsimit i Kosovës 2017-2021	Promovon zhvillimin e shkencës dhe teknologjisë për një shoqëri moderne dhe thekson zhvillimin e TIK si një nga temat prioritare në sektorin e arsimit.	Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	Korrik 2016

2.1.4 Siguria e furnizimit

Siguria e furnizimit, si një nga shtyllat kryesore dhe shqetësimet e politikave në sektorin e energjisë në Kosovë adresohet në shumicën e dokumenteve ligjore dhe strategjike. Sidoqoftë, dokumenti kryesor që trajton këtë dimension është Strategjia e Energjisë e Republikës së Kosovës 2017-2026. Ky dokument strategjik ka parashikuar pesë (5) objektivat e mëposhtëm:

- Sigurimi i një furnizimi të qëndrueshëm dhe cilësor me energji elektrike dhe kapacitetet e nevojshme për një sistem të qëndrueshëm të energjisë elektrike;
- Integrimi në Tregun Rajonal të Energjisë;
- Rritja e kapaciteteve ekzistuese të sistemeve termike dhe zhvillimi i kapaciteteve të reja;
- Zhvillimi i infrastrukturës së gazit natyror;
- Zbatimi i efijencës së energjisë, burimeve të ripërtëritshme të energjisë dhe objektiveve dhe detyrimeve të mbrojtjes së mjedisit.

Prandaj, për shkak të ndërlidhjes së lartë të këtij dimension me BRE dhe Dimensionet e Tregut të Energjisë, ne do të hyjmë në detaje në seksionet 2.1.2.1. dhe 2.1.5.

Emri dhe referenca e masës	Përshkrimi i shkurtër dhe rezultati i pritur	Grupi i synuar ose aktiviteti	Fillimi dhe mbarimi i datave të masës
Strategjia e Energjisë e Republikës së Kosovës 2017-2026	Ky dokument strategjik ka parashikuar pesë (5) objektivat e mëposhtëm: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Sigurimi i një furnizimi të qëndrueshëm dhe cilësor me energji elektrike dhe kapacitetet e nevojshme për një sistem të qëndrueshëm të energjisë elektrike; ▪ Integrimi në Tregun Rajonal të Energjisë; ▪ Rritja e kapaciteteve ekzistuese të sistemeve termike dhe zhvillimi i kapaciteteve të reja; ▪ Zhvillimi i infrastrukturës së gazit natyror; ▪ Zbatimi i efijencës së energjisë, burimeve të ripërtëritshme të energjisë dhe objektiveve dhe detyrimeve të mbrojtjes së mjedisit. 	Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	2017-2026, duhet të rishikohet deri në fund të vitit ose në fillim të 2021.

2.1.5 Tregu i Energjisë

Kosova, si palë nënshkruese e Traktatit të Komunitetit të Energjisë, ka zhvilluar politikat, kornizën ligjore dhe rregullative për të siguruar zbatimin e detyrimeve sipas Traktatit të Komunitetit të Energjisë. Legjislacioni primar dhe kuadri rregullator janë në përputhje me paketën e tretë të KE-së; megjithatë, ekziston nevoja për plotësimin e akteve nënligjore dhe rregullave. Për më tepër, ekziston nevoja për fillimin e zhvillimit të legjislacionit primar dhe kornizës rregullatore drejt paketës së katërt të KE-së. Për më tepër, sistemi energjetik i Kosovës është i lidhur mirë me vendet fqinje të Shqipërisë, Malit të Zi, Serbisë dhe Maqedonisë së Veriut.

Emri dhe referenca e masës	Përshkrimi i shkurtër dhe rezultati i pritur	Grupi i synuar ose aktiviteti	Fillimi dhe mbarimi i datave të masës
Strategjia Kombëtare e Zhvillimit (SKZH) 2016-2021	NDS nën Shtyllën 4: (infrastruktura) siguron masa për zhvillimin e sektorit të energjisë, nën të cilën parashikohet zhvillimi i një tregu të hapur dhe konkurrues të energjisë.	Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	2016
Strategjia e Energjisë e Kosovës 2017 - 2026	Strategjia e Energjisë e Kosovës 2017 - 2026 përcakton objektivat e Qeverisë së Kosovës (QeK) në zhvillimin e infrastrukturës së gazit, si dhe zhvillimin e kornizës ligjore dhe rregullative përkatëse. Për më tepër, përcakton objektivat themelore të Qeverisë së Kosovës (QeK) në zhvillimin e sektorit të energjisë. Sipas Objektivit 2 të kësaj Strategjie, Qeveria e Kosovës është e angazhuar të zbatojë të gjitha detyrimet nga Traktati i Komunitetit të Energjisë (ECT) dhe Marrëveshja e Stabilizim-Asociimit (MSA) në lidhje me: a) Vendosijen e një tregu të energjisë të lirë dhe konkurrues dhe b) Vendosijen e një zone e përbashkët e tregtimit të energjisë midis Kosovës dhe Shqipërisë, si hapi i parë drejt integritimit në një treg rajonal të energjisë.	Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	2017-2026, duhet të rishikohet deri në fund të vitit ose në fillim të 2021.
Programi i Zbatimit të Strategjisë së Energjisë 2018-2020,	Programi i Zbatimit të Strategjisë së Energjisë 2018-2020, përfshin një listë me 27 objektiva specifike dhe 97 aktivitete të parashikuara që do të ndërmerren për zhvillimin e sektorit të energjisë deri në vitin 2020.	Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	2018

Ligji për Energjinë Nr. 05 / L-081	Ky ligj përcakton parimet dhe rregullat e përgjithshme që do të rregullojnë aktivitetet në sektorin e energjisë në Kosovë, përfshirë kushtet për funksionimin e tregut të hapur të energjisë.	Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	13 korrik 2016-vazhdon
Ligji për Energjinë Elektrike Nr. 05 / L-085	Ky ligj përcakton rregulla të përbashkëta për prodhimin, transmetimin, shpërndarjen, furnizimin, tregtinë dhe tregun e organizuar të energjisë elektrike, si pjesë e tregut rajonal dhe evropian të energjisë elektrike.	Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	21 korrik 2016
Ligji për Zyrën e Rregullatorit të Energjisë Nr. 05 / L-084	Ky ligj përcakton fuqinë, detyrat dhe funksionimin e Zyrës së Rregullatorit të Energjisë (ZRRE) për krijimin dhe funksionimin efikas të një tregu konkurrues të energjisë, si dhe vendosjen e kushteve për lëshimin e licencave për pjesëmarrësit e tregut.	Investitorët, përdoruesit fundorë, administrata publike	14 korrik 2016-vazhdon

2.2 Politikat dhe masat e energjisë dhe klimës që duhet të miratohen / azhurnohen në lidhje me pesë dimensionet e Bashkimit të Energjisë

Ndërsa Kosova nuk është nënshkruese zyrtare e Marrëveshjes së Parisit dhe protokollit të Kiotos; duke qenë një anëtar i Traktatit të Komunitetit të Energjisë dhe një anëtar i ardhshëm drejt BE-së, ajo ka rikonfirmuar angazhimin e saj për të adresuar çështjet e klimës në potencialin e tyre të plotë dhe për të kontribuar në drejtim të synimit kolektiv të Bashkimit Evropian për 40% ulje të emetimeve të tij të GES deri në 2030 krahasuar me 1990 nivelet. Prandaj, miratimi i Planit Kombëtar të Energjisë dhe Klimës është një mjet drejt afrimit të BE-së dhe tregut të energjisë së Kosovës më afër. Në krahasim, duke iu referuar shteteve anëtare ku është zbatuar një qasje nga lart poshtë, dhe secili shtet anëtar ka vendosur kontributin e tij në drejtim të synuar prej 40%. Në rastin e Kosovës dhe anëtarëve të tjerë të Komunitetit të Energjisë, Komuniteti i Energjisë negocion objektivin për vitin 2030 individualisht. Prandaj, objektivat për vitet 2030 nuk janë vendosur ende dhe përcaktimi i rekomandimeve të sakta të politikave nuk është i mundur.

2.2.1 Dimensioani i Dekarbonizimit

2.2.1.1 Emetimet dhe heqjet e GES

Potenciali i kufizuar i zbutjes së Kosovës, që buron nga ekonomia jonë e bazuar në shërbime, posaçërisht në sektorët e transportit dhe bujqësisë, si dhe efekti i trashëguar në asgjësimin e mbetjeve të ngurta, kanë kosto të larta zbutëse, të shoqëruara me konsiderata të rëndësishme socio-ekonomike. Kosova me këtë plan mbetet e përkushtuar për të vazhduar punën drejt veprimit zbutës për të përmbushur detyrimet e saj dhe në përputhje me dispozitat e traktatit të Komunitetit të Energjisë. Sfidat sektoriale janë të ndryshme, nga ekonomia e shkallës dhe potenciali i ulët zbutës (si në rastin e sektorit të bujqësisë) te çështjet më sfiduese të teknologjisë dhe inovacionit (p.sh. ftohja dhe ftohja) deri te konfliktet e përdorimit të tokës për shkak të realitetit gjeofizik (p.sh. transporti / burimet e ripërtëritshme) ¹⁰.

Duke thënë këtë, politika e klimës dhe energjisë së Kosovës duhet të paraqitet në mënyrë të dukshme në agjendën politike siç pasqyrohet përmes investimeve të rëndësishme të fundit në infrastrukturë në sektorin e energjisë. Ndërsa prodhimi i energjisë elektrike ka qenë gjithmonë një emetues i rëndësishëm, duhet të merren parasysh disa sektorë të tjerë, përkatësisht bujqësia, pylltaria, transporti etj.

Masat që duhen marrë në konsideratë	Kontribon drejt OZHQ-ve
Rivlerësimi i strategjisë së ndryshimit të klimës dhe ruajtja e pyjeve	13
Planifikimi hapësinor për hapësirat e Gjellbërta	15, 11
Rivlerësimi i strategjisë për ngrohjen qendrore dhe intensifikimi i përpjekjeve për zgjerimin e rrjetit	1, 3, 11
Programi i pyllëzimit, duke vendosur një plan për pyllëzimin	15, 13
Taksa e karbonit për ndotësit	12
Përparimi i agjendës së ekonomisë rrethore	9, 12
Qytetet inteligjente, lëvizshmëria dhe transporti publik	11
Përmirësimi i infrastrukturës rrugore	9
Nxijtjet për të zvogëluar numrin e automjeteve të vjetra - Rritja e numrit të automjeteve që i përkasin kategorisë EURO 4	9
Promovimi i automjeteve elektrike - zhvillimi i stacioneve elektrike të karikimit	9

¹⁰ Bujqësia Tetra Tech dhe Rritja Ekonomike, (2020), 'Inovacioni dhe Zbutja e Rrezikut të Klimës Mbron Konkurrencën e Sektorit Bujqësor të Kosovës', AgriLinks, <https://www.agrilinks.org/post/innovation-and-climate-risk-mitigation-protect-kosovos-agricultural-sector-competitiveness> (qasur me 08/08/2020)

Strategjia e industrisë	9
Rikuperimi i energjisë nga mbeturinat	6, 11

2.2.1.2 Sistemet e Energjisë së Ripërtëritshme

Potenciali i Kosovës për vendosjen e energjisë së ripërtëritshme ndikohet kryesisht nga kufizimet fizike dhe hapësinore, përparimi teknologjik dhe potenciali i burimeve, me disponueshmërinë e burimeve dhe koston e azhurnimit të rrjetit që janë pengesat mbizotëruese për vendosjen e mëtejshme¹¹. Burimet e pakta të ujit nuk japin hua për prodhimin e hidrocentralit si burim mbizotërues, dhe prodhimi i energjisë nga valët nuk është një opsion për shkak të vendndodhjes gjeografike. Sidoqoftë, potenciali diellor, i erës dhe i biomasës janë ende në fazën e hulumtimit. Këto rrethana relevante janë zgjeruar më poshtë dhe duhet të merren parasysh ndërsa analizohet kontributi kombëtar i Kosovës për sa i përket pjesës së saj të energjisë nga burimet e ripërtëritshme të energjisë.

Energjia diellore është, burimi mbizotërues i qëndrueshëm i energjisë së ripërtëritshme në Kosovë, dhe kjo na çon në përpjekje që synojnë rritjen e pjesës lokale të BRE-ve për t'u përqëndruar në vendosjen e sistemeve¹² fotovoltaike. Në të kundërt, nuk është bërë një vlerësim zyrtar nga qeveria e Kosovës mbi potencialin real të PV diellore. Ndryshimi i ri në politikat e Kosovës dhe interesi i shtuar nga investitorët japin një vështrim të shkurtër mbi potencialin që mund të ketë.

Kur bëhet fjalë për projekte të energjisë së erës (në tokë), ato mund të zbatohen me sukses në Kosovë duke përdorur teknologji të maturuara. Sidoqoftë, për shkak të kufizimeve të konsiderueshme në kontekstin lokal, duke përfshirë kufizimet teknike, sociale dhe mjedisore, siç janë dendësia e lartë e popullsisë në disa rajone, zona e kufizuar e tokës që mbështet zhvillimin e energjisë së erës¹³ në tokë. Sidoqoftë, njëjtë si në rastin e energjisë diellore, nuk ka asnjë studim gjithëpërfshirës të bërë që tregon potencialin real të Kosovës. Prandaj, ndërsa ka një interes të madh për të investuar në sektor, ka disa hapa që duhet të marrë parasysh plani kombëtar i energjisë dhe klimës, përkatësisht:

¹¹ Lajqi Sh., Đurin B., Berisha Xh., Dhe Plantak L., (2020), 'Analiza e Potencialit për Shfrytëzimin e Energjisë së Ripërtëritshme në Kosovë', Mjedise, <https://www.mdpi.com/2076-3298/7/6/49/html> (qasur 10/08/2020)

¹² Zyra e Rregullatorit të Energjisë, (2019), Raporti Vjetor për 2019, Prishtinë: ZRRE, <https://www.eroks.org/zrre/en/publikimet/raportet-vjetore> (qasur 11/08/2020)

¹³ Lajqi Sh., Đurin B., Berisha Xh., Dhe Plantak L., (2020), 'Analiza e Potencialit për Shfrytëzimin e Energjisë së Ripërtëritshme në Kosovë', Mjedise, <https://www.mdpi.com/2076-3298/7/6/49/html> (qasur 14/08/2020)

Masat që duhen marrë në konsideratë:	Kontribon drejt OZHQ-ve
Harmonizimi midis legjislacionit për ndërtimin e BRE-ve dhe mjedisit	8
Prokurimi publik (prokurimi jeshil)	11
Rishikimi i strategjisë së pyjeve	15
Detyrimi për përdorimin e burimeve të ripërtëritshme të energjisë në transport	7
Bashkëpunimi rajonal për kërkimin dhe ndërtimin e kapaciteteve për sektorin e BRE-ve	4
Studimi i biomasës për prodhimin e energjisë	7
Studimi i potencialeve për energjinë gjeotermale	7
Studimi i potencialeve të energjisë diellore dhe të erës	7
Studim mbi konceptin e ruajtjes së energjisë (ruajtja e energjisë)	7
Vlerësimi i nevojës për zhvillimin e projekteve të ngrohjes / ftohjes së centralizuar (ngrohja e qytetit)	7, 13
Kurrikula për energji alternative në shkollat profesionale	4
Trajnim, informim dhe sensibilizim në lidhje me përdorimin e BRE	4
Planifikimi dhe forcimi i rrjetit OSSH për lidhjet e BRE-ve	7
Masat fiskale për teknologjitë e BRE-ve	7, 8
Zbatim i shtuar i BRE-ve në sektorin e transportit duke promovuar stimuj fiskalë	7
Mbështetje për përdorim shtëpiak të paneleve diellorë dhe PV	7
Kooperativat energjetike	7, 11

2.2.1.3 Konsideratat e Stabilitetit të Rrjetit

Që nga themelimi i KOSTT në vitin 2006, 270 milion €. të investimeve kapitale janë realizuar. Këto investime janë bërë në rrjetin e transmisionit, kryesisht në zhvillimin dhe përforcimin e kapaciteteve të rrjetit të transmisionit, rijetëzimin dhe avancimin e sistemeve mbështetëse¹⁴. Të gjitha ato dhe investimet e vazhdueshme kanë kontribuar në një rritje të vazhdueshme të sigurisë, besueshmërisë dhe performancës së funksionimit të sistemit të transmetimit që rezultoi me stabilizimin e sektorit të energjisë elektrike në Kosovë.

Sipas Ligjit për Energjinë Elektrike, Operatori i Sistemit të Transmetimit është i detyruar të përgatisë Planin 10-vjeçar të Zhvillimit të Transmetimit. Ky plan është zhvilluar nga KOSTT për periudhën 2018 - 2027 dhe është aprovuar nga Zyra e Rregullatorit të Energjisë. Për më tepër, është me rëndësi të madhe të merret parasysh kapaciteti i rrjetit të transmetimit kur përcaktohen politikat e reja, veçanërisht në sektorin e BRE-ve. Prandaj, duke marrë parasysh paradigmen që ky plan synon të sjellë në sektorin e energjisë. Plani duhet të përfshijë informacione në lidhje me kapacitetin e rrjetit, potencialin e Kosovës në integrimin e burimeve të BRE-ve pa rrezikuar stabilitetin, por gjithashtu të parashikojë çdo investim në rrjetin e transmetimit që do të përkthehej te konsumatorët përfundimtar.

2.2.2 Dimensioni i Eficiencës së Energjisë

Neni 6 i Rregullores së Qeverisjes përcakton procesin e përcaktimit të kontributeve për Shtetet Anëtare në fushën e eficiencës së energjisë. Në kontributin e tyre, Shtetet Anëtare mund të marrin parasysh rrethanat kombëtare që ndikojnë në konsumin e tyre primar dhe përfundimtar të energjisë, duke përfshirë potencialin e mbetur të kursimit të energjisë me kosto efektive, evolucionin e PBB-së, si dhe ndryshimet në importet e energjisë dhe përzierjen e energjisë. Për më tepër, ai gjithashtu propozon disa rekomandime të politikave / iniciativave për të përmbushur detyrimet që vijnë nga NECP por gjithashtu që kontribuojnë drejt arritjeve të përgjithshme të qëllimit OZHQ.

¹⁴Zyra e Rregullatorit të Energjisë, (2019), Raporti Vjetor për 2019, Prishtinë: ZRRE, <https://www.eroks.org/zrre/en/publikimet/raportet-vjetore> (qasur 11/08/2020)

Masat që duhen marrë në konsideratë	Kontribon drejt OZHQ-ve
Strategjia kombëtare për rinovimin e ndërtesave	1, 7
Standardet minimale për performancën e energjisë në ndërtesa dhe çertifikimin e tyre	7, 11
Inspektimi i sistemit të ngrohjes, ftohjes dhe ventilimit	11, 12
Skema e çertifikimit për trajnimin dhe licencimin e auditorëve të energjisë	11
Përcaktimi i masave të detyrueshme dhe alternative për EE	12
ECO design dhe etiketimi	9
Fushatat e ndërgjegjësimit për EE	7
Masat fiskale për promovimin e produkteve të EE	7, 10
Programet e detyrueshme të auditimit të energjisë në industri	11, 16
Ndërtimi i kapaciteteve lokale për menaxhimin e energjisë	4
Ligji për Prokurimin - Blerja e produkteve të EE nga sektori publik	8
Promovimi i EE në Ngrohje dhe Ftohje	16
Ngrohja qendrore në komunat e tjera të Kosovës	7
Masat e EE në transport- Transporti publik	11
Zbatimi i gjobave për moszbatimin e masave të EE në ndërtesa	12, 16

2.2.3 Dimensioni i Sigurisë së Energjisë

Dimensioni i Sigurisë së Energjisë duhet të shikohet brenda kontekstit unik të rrethanave gjeopolitike dhe teknike. Kosova është një shtet i sapo pavarur ndërsa është një anëtar i ardhshëm i BE-së dhe një anëtar i traktatit të Komunitetit të Energjisë. Tregu i tij i energjisë është relativisht i izoluar. Për më tepër, mungesa e furnizimit me energji dhe infrastruktura e vjetëruar e energjisë, siç u diskutua në kapitullin e parashikimeve, ka ndikuar negativisht në zhvillimin ekonomik të Kosovës. Prandaj, kombinimi i kapaciteteve gjeneruese të vjetruara dhe mungesa e diversifikimit të energjisë e ka lënë qeverinë e Kosovës në nevojë urgjente për rritjen e kapaciteteve të tyre energjetike përmes zhvillimit të infrastrukturës së re¹⁵. Andaj, qeveria e Kosovës ka bërë përpjekje për të ndërtuar kapacitete të reja të

¹⁵ Banka Botërore, (2018), Energjia në Kosovë, Webfaqja e Bankës Botërore, <https://www.worldbank.org/en/country/kosovo/brief/energy-in-kosovo> (qasur 16/08/2020)

energjisë për të mbushur boshllëkun e energjisë që mund të lindë. Ndërsa në varësi të orientimit të politikës, ky vendim kërcënon të ardhmen me karbon zero siç parashikohet nga ky plan; ka edhe disa politika / nisma të tjera që ne propozojmë për të ndihmuar më tej në zbatimin e planit.

Masat që duhen marrë në konsideratë	Kontribon drejt OZHQ-ve
Zhvillimi i kapaciteteve të BRE-ve	7, 13
Promovimi i konsumator	11, 12
Harmonizimi i ndërlidhjes me rajonin përfshirë kodin e transmetimit	9, 17
Dixhitalizimi i rrjetit - Sistemet Smart Energy - Rrjeti Smart - Matësit e Zgjuar - Shtëpitë e Zgjuara	9, 11, 12
Plani i veprimt për rastet e emergjencës kombëtare	16
Zhvillimi i ngrohjes qendrore (ulja e energjisë elektrike e përdorur për ngrohje)	7, 10
Rrjeti dhe azhurnimi i ndërlidhjes	9
Adresimi i varfërisë energjetike	1, 7
Zhvillimi i infrastrukturës së gazit	9

2.2.4 Dimensioi i Tregut të Brendshëm të Energjisë

Rrjeti i brendshëm energjetik i Kosovës është i lidhur me të gjitha vendet fqinje, përkatësisht, Shqipërinë, Serbinë, Maqedoninë Veriore dhe Malin e Zi. Për më tepër, siç u përmend më herët, me themelimin e KOSTT dhe investimet e bëra në rrjetin e transmisionit, kanë kontribuar në një rritje të vazhdueshme të sigurisë, besueshmërisë dhe performancës së funksionimit të sistemit të transmetimit që rezultoi me stabilizimin e sektorit të energjisë elektrike në Kosovë. Sidoqoftë, përveç sektorit të energjisë elektrike, sistemet e ngrohjes qendrore janë ende minimale dhe nuk ka pasur ndonjë platformë domethënëse të zgjerimit të rrjetit ose zhvillim të kapaciteteve në rajone

të tjera¹⁶. Për më tepër, siç thuhet në Strategjinë e Energjisë, duhet të ketë një vëmendje të shtuar të politikave për zhvillimin e infrastrukturës së gazit.

Masat që duhen marrë në konsideratë	Kontribon drejt OZHQ-ve
Plani i veprimit i rrjetit elektrik	9
Monitorimi i projekteve të zgjerimit të rrjetit për energjinë elektrike	7, 9
Optimizimi dhe modernizimi i rrjeteve ekzistuese	9, 13
Masat për zvogëlimin gradual dhe ndërprerjen e prodhimit të energjisë me qymyr (Kosova A dhe B)	13
Rrjeti i Gazit të Ndërtuar	7, 9
Plani i veprimit ndërkufitar për zvogëlimin e bllokimit të rrjetit (veçanërisht me Shqipërinë dhe Maqedoninë e Veriut)	7
Zgjerimi i rrjetit të ngrohjes qendrore në Gjakovë dhe Prishtinë	7, 11
Kryerja e studimeve për rajone të tjera me potencial për ngrohje qendrore.	4, 11
Rrit efikasitetin e energjisë në sistem duke e bërë tregun e energjisë inteligjent.	9

2.2.4 Dimensioi i Kërkimit, Inovacionit dhe Konkurrencës

E përbashkët me shumë vende të tjera evropiane dhe rajonale, Kosova përballlet me sfida të konsiderueshme në fushën e kërkimit dhe inovacionit në lidhje me lëvizjen e saj drejt përdorimit më të madh të energjisë së pastër dhe të ripërtëritshme brenda kornizës së

¹⁶ Skender Kabashi, (2016), 'Përmirësimi i sistemit të ngrohjes në Kosovë me efikasitetin e energjisë, drejt zvogëlimit të GES-ve', Research Gate, https://www.researchgate.net/publication/297514455_Improvement_of_heating_system_in_Kosovo_with_energy_efficiency_toward_GHG_reduction (qasur 16/08/2020)

tranzicionit të energjisë. Zonat ku nevojiten inovacione teknike dhe ku vendet duhet të punojnë së bashku përfshijnë veçanërisht integrimin e sasive në rritje, por të luhatshme të energjisë elektrike të furnizuar nga sistemet e erës dhe PV, dixhitalizimi i furnizimit me energji dhe bashkimi sektorial (përfshirë energjinë e nxehtësisë). Bashkëpunimi rajonal bën të mundur trajtimin e këtyre çështjeve së bashku me sukses, përdorimin efektiv të infrastrukturës ndërkufitare dhe vendosjen e burimeve financiare në mënyrë efikase¹⁷.

Masat që duhen marrë në konsideratë	Kontribon drejt OZHQ-ve
Kerkimi mbeshtetes mbi tranzicionin e energjisë në sektorë të ndryshëm të konsumit: ndërtesat dhe rrethet, industria, tregtia, tregtia dhe shërbimet, dhe lëvizshmëria dhe transporti.	4
Kerkimi mbeshtetes mbi sektorin e EE	4, 12
Mbështetjet e institucioneve publike dhe private që kryejnë kërkime dhe / ose inovacione në prodhimin e energjisë: energjia e erës dhe diellit janë shembujt e spikatur në këtë fushë	4, 12
Zhvillimi i një fondi kërkimor për Energjinë dhe Mjedisin	4

2.3 Çështjet kryesore të rëndësisë ndërkufitare

Një nga objektivat kritikë që Kosova synon të arrijë së shpejti është bashkimi i tregut të energjisë me Shqipërinë dhe përdorimi i një shkëmbimi të përbashkët të energjisë (APEX) me seli në Tiranë me një mundësi shtrirje në Prishtinë si një masë paraprake për integrimin e tregut me vendet e tjera mbi rajonin. Me APEX në funksionim të plotë dhe të dy tregjet, pritet që shumicën e kohës të mos ketë bllokime, që do të thotë asnjë ndryshim çmimi midis Kosovës dhe Shqipërisë¹⁸. Për më tepër, siç thuhet në Strategjinë e Energjisë dhe dokumentet më rregulluese të sektorit, siguria e energjisë paraqitet si një nga dimensionet kritike. Sidoqoftë, bashkimi në tregjet me Shqipërinë ndihmon më tej në rritjen e sigurisë, veçanërisht gjatë orëve të pikut.

¹⁷ Sphere, (2017), Shfrytëzimi i potencialit: Kapaciteti i Kërkimit në Ballkanin Perëndimor, Sfera, <http://supporthere.org/page/harnessing-potential-research-capacity> (qasur 18/08/2020)

¹⁸ Vladimir Spasic, (2020), 'Shqipëria zgjedh aksionarët e kompanisë për ngritjen e shkëmbimit të energjisë', Balkan Green News, <https://balkangreenenergynews.com/albania-selects-shareholders-of-company-for-setting-up-power-exchange/> (qasur 19/08/2020)

Për më tepër, një projekt dhe objektiv tjetër politik me rezultate të rëndësishme është ndërlydhja e planifikuar e tubacionit të gazit midis Kosovës dhe Maqedonisë Veriore ose Shqipërisë. Ky projekt ka arritur fazën e studimit para-fizibilitetit dhe tani përmes projektit MCC, ai synon të përfundojë studimin e fizibilitetit¹⁹.

Përveç kësaj, fusha të tjera kanë potencial të bashkëpunimit ndërkufitar siç janë projektet e përbashkëta në burimet e ripërtëritshme, bashkëpunimi dhe shkëmbimi i praktikave më të mira për synimet e masave, projekte të efikasitetit të energjisë dhe projekte të mundshme të përbashkëta në fushën e kërkimit dhe inovacionit në teknologjitë me karboni të ulët.

3.0 Asistenca teknike për NECP

3.1 Asistenca teknike e marrë

Gjatë draftimit të NECP, Kosova ka përfituar nga përdorimi i programeve të mbështetjes teknike të ofruara nga shërbimet e Komisionit Evropian, GIZ, Traktati i Komunitetit të Energjisë, por edhe nga përvojat e përbashkëta të vendeve të tjera të rajonit. Qëllimi i kësaj ndihme ishte të mbështesë Kosovën në mbulimin e boshllëqeve të të dhënave në lidhje me klimën dhe energjinë dhe zhvillimin e kapaciteteve njerëzore në hartimin e planit. Asistenca teknike u siguroi në lidhje me vlerësimin e ekspertëve dhe të modeleve për gjetjen e modeleve për efikasitetin e energjisë, energjinë e ripërtëritshme dhe reduktimin e emetimeve të karbonit. Paralelisht, ka pasur edhe mbështetje nga Fondi i Hapur Rajonal GIZ që ka ofruar ndihmë për Bosnjën dhe Herzegovinën, Kosovën dhe Maqedoninë e Veriut në kuadrin e programit të tyre të bashkëpunimit rajonal për të ndihmuar në hartimin e Planeve Kombëtare të Energjisë dhe Klimës për 2021-2030. Objektiv kryesor i kësaj detyre është të sigurojë mbështetje teknike për Grupet Kombëtare për Zhvillimin e NECP-ve dhe në veçanti për Grupet / Dimensionet përkatëse Tematike të NECP. Detyra përfshin koordinimin e grupeve të punës, zhvillimin e planit të punës, sigurimin e inputeve eksperte / teknike dhe zhvillimin e pjesëve përkatëse të dokumentit të NECP bazuar në kërkesat e Rregullores (BE) 2018/1999.

Për më tepër, deri më tani, QeK ka arritur të koordinojë me sukses të gjithë donatorët dhe projektin që do të ndihmojë në zbatimin e NECP. Gjegjësisht, disa nga projektet që janë duke u zhvilluar janë:

¹⁹ INDEP ka intervistuar Sabit Gashin më 28 shtator, 2020.

- Ministria e Zhvillimit Ekonomik në bashkëpunim me të gjithë akterët përkatës në fillim të vitit 2019 ka aplikuar për mbështetje përmes WBIF për të kryer studimin e fizibilitetit dhe VNMS (Vlerësimi i Ndikimit Mjedisor dhe Social) për Përmirësimin e Ngrohjes së Qarkut në Kosovë përmes Zbatimit të Sistemit Qarkor të Ngrohjes në rajonet me potencial, përkatësisht në rajonet Ferizaj, Gjilan, Pejë, Prizren, Mitrovicë dhe komunat e Drenasit dhe Obiliqit / Kastriotit²⁰.
- Qeveria e Kosovës po implementon një projekt prej 31 milion \$ për eficiency e energjisë me Bankën Botërore për të financuar përmirësimin e eficiency së energjisë në sektorin e ndërtesave publike²¹.
- Banka gjermane e zhvillimit KfW është gjithashtu e përfshirë në sektorin e energjisë me një fokus në eficiency e energjisë në ndërtesat lokale / komunale dhe në projektin e ngrohjes qendrore në Prishtinë.
- Fondacioni Millennium Kosova është entiteti implementues i Programit Prag, dakorduar ndërmjet Qeverisë së Republikës së Kosovës dhe Korporatës së Sfidës së Mijëvjeçarit. Programi i Pragut të Kosovës adreson një furnizim jo të besueshëm të energjisë elektrike. Prandaj, përmes këtij projekti, MCC po mbështet rritjen e projekteve të eficiency së energjisë, mbështetjen për profesioniste të reja në sektorin e energjisë dhe projekte të ngrohjes qendrore, siç janë matësit e ngrohjes.
- Banka Evropiane për Rindërtim dhe Zhvillim (REEP Plus) po mbështet Agjencinë e Kosovës për Eficiency të Energjisë dhe akterët përkatës (përfshirë Ministrinë e Zhvillimit Ekonomik / Departamenti i Energjisë) për strategjinë për rinovimin e ndërtesave publike. Për më tepër, po mbështesin një studim mbi skemat e detyrueshme të EE.

Këto projekte do të kontribuojnë në arritjen e synimeve kombëtare të eficiency së energjisë, duke i dhënë një rrugë të qartë drejt integritit të BRE në infrastrukturën ekzistuese të Energjisë dhe duke hapur rrugën për të zbatuar më tej NECP.

²⁰ Ministria e Integritit Evropian (MIE), (2014), Balkans Kuadri i Investimeve i Ballkanit Perëndimor (WBIF) ', MIE, <https://www.mei-ks.net/en/lajmet-mej/west-balkans-investment-framework-steering-committee> (qasur 18/08/2020)

²¹ Banka Botërore, (2019), Efikasiteti i Energjisë në Kosovë, Banka Botërore, <https://www.worldbank.org/en/country/kosovo/brief/ee-in-kosovo> (qasur 18/08/2020)

3.2 Asistenca teknike / boshllëqet kërkimore për zbatimin e plotë të NECP

Sidoqoftë, ekziston ende një boshllëk në studimet dhe mbështetjen që mund të plotësohet për zbatimin e plotë të NECP. Gjegjësisht, synimet duhet të përcaktohen nga Komisioni Evropian dhe përmes këtyre synimeve rekomandimet e sakta të politikave që do të hartohen. Sidoqoftë, disa fusha kyçe që ende ndihmojnë është e nevojshme mbështetja për kërkimin e infrastrukturës së gazit dhe mundësitë e zhvillimit të TC me gaz, hulumtimi mbi EE, hulumtimi mbi BRE dhe kapacitetet, mbështetja e mëtejshme e stafit lokal në zbatimin dhe hartimin e NECP etj.

4.0 Zonimi i akterëve

4.1 Konsultimet dhe përfshirja e entiteteve kombëtare dhe të BE-së dhe rezultati i tyre

Një Komitet Drejtues Ndërmintor (IMSC) u krijua përmes vendimit të Ministrisë së Zhvillimit Ekonomik në konsultim të ngushtë me Komunitetin e Energjisë dhe Komisionin Evropian për të dhënë Planin Kombëtar të Energjisë dhe Klimës së parë afatgjatë të Kosovës. IMSC u krijua për të siguruar që të gjithë palët e interesuara kombëtare të kontribuojnë në mënyrë efektive drejt Planit Kombëtar, pasi zhvillimi i Planit kërkoi koordinimin dhe kontributin nga disa subjekte. Çdo ministri që formon pjesë të IMSC caktoi një përfaqësues të nivelit të lartë të nëpunësit civil për t'u ulur në komision. Nën IMSC, u krijua një Grup Punues Teknik, dhe prej tij, u krijuan gjashtë grupe të tjera tematike për të adresuar pesë dimensionet.

Roli i spikatur i IMSC është ai i përafrimit të prioriteteve të ndryshme ministrore për të zhvilluar një NECP holistik dhe të integruar. Duke qenë se baza ligjore e Rregullores së Qeverisjes bie kryesisht në kompetencat e Ministrisë së Zhvillimit Ekonomik dhe Ministrisë së Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor, ky komitet drejtohet nga nëpunës civilë të nivelit të lartë që përfaqësojnë të dy.

Institucionet qeveritare dhe palët e interesuara që ishin të përfshirë në proces janë:

- Ministria e Zhvillimit Ekonomik
- Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor
- Zyra e Kryeministrit
- Ministria e Financave

- Ministria e Integrimit Evropian
- Ministria e Infrastrukturës
- Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Planifikimit Rural
- Ministria e Inovacionit dhe Sipërmarrjes
- Asociacioni i Komunave të Kosovës
- Agjencia e Statistikave të Kosovës
- Agjencia e Eficiencës së Energjisë
- Zyra e Rregullatorit të Energjisë
- KEK, KESCO, KOST, KEDS
- Shoqëria civile
- Universiteti i Prishtinës etc.

Kjo qasje e Qeverisë së Kosovës u ka mundësuar grupeve të punës që të kenë një perspektivë të larmishme nga përfaqësuesit e institucioneve, nga njëra anë, dhe organizatat e shoqërisë civile dhe akademia, nga ana tjetër. Përfaqësuesit e shumicës së institucioneve janë emëruar në grupet tematike të punës.

4.2 Akterë që nuk janë përfshirë në proces dhe implikimet që kjo na sjell

4.2.1 Mungesa e përfshirjes së zyrtarëve të zgjedhur në process

Së pari, mungesa e një qeverie të qëndrueshme dhe ndryshimi i agjendave afatgjata ka pasur një ndikim të rëndësishëm në sektorin e energjisë në Kosovë. Ndërsa qeveria e udhëhequr nga VV ishte më e spikatur për të shprehur shqetësimin e saj në lidhje me TC me qymyr, qeveria e udhëhequr nga LDK ende nuk ka ndarë axhendën e saj të politikave. Prandaj, mungesa e mbështetjes nga zyrtarët e zgjedhur për procesin e hartimit të këtij plani mund të çojë në dështimin e zhvillimit të mekanizmit për zbatim. Për më tepër, gjatë hartimit të këtij plani, Kosova ka vendosur të marrë përsipër detyrimet ndërkombëtare dhe të vendosë një agjendë kritike për dhjetë vitet e ardhshme, dhe mungesa e përfshirjes së zyrtarëve të zgjedhur e bën të pamundur përgjegjshmërinë dhe nuk sjell sigurimin e zbatimit. Për më tepër, ndërsa ky plan është një nga më të mëdhenjtë që Kosova ka hartuar dhe trajton sektorë të tillë si bujqësia, energjia, financat, zhvillimi ekonomik etj., mungesa e përfshirjes së zyrtarëve të zgjedhur dhe Ministrave të degëve përkatëse nuk arrin të sjellë një koordinim politik.

Së fundmi, ka qenë një praktikë Rajonale dhe e BE-së që zhvillimi i këtij plani është udhëhequr nga figura politike, duke i dhënë ekspertizën e tyre të plotë dhe duke i mbështetur procesit.

4.2.2 Mungesa e përfshirjes së Parlamentit

Ndërsa ligji kombëtar i Kosovës nuk kërkon miratimin zyrtar të Planit Kombëtar të Energjisë dhe Klimës së Kosovës nga Parlamenti në këtë fazë të hershme, NECP është themeluar për të siguruar një qasje të koordinuar të të gjitha Ministrive që kanë të bëjnë me zhvillimin e Planit. Kabineti i Ministrave, prandaj duhet të azhurnohet rregullisht për statusin e Planit, si dhe opsionet për skenarët e politikave që përcaktojnë drejtimin e politikave kombëtare të energjisë dhe klimës pas vitit 2020. Prandaj, për shkak të rëndësisë së këtij Plani dhe përparësisë së përcaktuar nga vendet e tjera anëtare të BE, Parlamenti duhet gjithashtu të informohet nga ministrat përkatës përgjegjës për Planin. Prandaj, Plani duhet të pasqyrojë agjendën që ata janë zgjedhur për të mbështetur.

4.2.3 Mungesa e përfshirjes së autoriteteve lokale

Këshillat Lokale formojnë formën më themelore të qeverisjes lokale; për më tepër, roli i tyre është kryesisht administrativ, dhe përfshirja e tyre në hartimin e politikës energjetike dhe klimatike është thelbësore. Ndërsa në proces janë përfshirë edhe zyrtarë të lartë nga Asociacioni i Komunave të Kosovës, qeveritë lokale të rajoneve që do të preken shumë nga ky plan duhet të përfshihen gjatë periudhës së konsultimit paraprak. Për më tepër, koordinimi i projekteve do të rrisë më tej ndikimin pozitiv që ato mund të kenë. Prandaj, akterët kryesorë në këtë plan duhet të koordinohen më tej me komuna të tilla si Gjakova, Prishtina, Skenderaj, Mitrovica, Drenas etj.

4.2.4 Mungesa e përfshirjes së industrisë / sindikatave

Përfshirja e autoriteteve lokale, partnerëve socialë, organizatave të shoqërisë civile, komunitetit të biznesit, industrisë dhe akterëve të tjerë të interesuar, si dhe publikut të gjerë, konsiderohet jetike sipas Rregullores për Qeverisjen e Unionit të Energjisë. Neni 10 i Rregullores gjithashtu kërkon që Shtetet Anëtare të sigurojnë që publikut të gjerë u jepen mundësi të hershme dhe me ndikim për të marrë pjesë në përgatitjen e planeve. Sidoqoftë, procesi i angazhimit të palëve të interesuara nuk ka filluar ende. Procesi fillestar i konsultimit publik nuk është kryer edhe pse disa përfaqësues nga OJQ-të kanë qenë pjesë e procesit. Prandaj, duke marrë parasysh praktikat ndërkombëtare dhe rajonale, përfshirja e industrisë gjatë fazave fillestare të konsultimit është e një rëndësie të madhe, për të zvogëluar pengesat negative që ky plan mund të ketë në pak industri.

5.0 Pasqyra e buxhetit

NECP shërben si kornizë e planifikimit strategjik dhe dokument i politikave që do të drejtojë kontributin e Kosovës në arritjen e objektivave dhe synimeve të vitit 2030, ndërsa identifikon masa të nevojshme për arritjen e tyre gjatë periudhës deri në 2030, me një parashikim deri në 2040. Plani synon të mbështes zhvillimin dhe qëndrueshmërinë ekonomike, mjedisore dhe sociale të Kosovës, ndërsa gjithashtu përqendrohet në sigurimin e përfitimeve të qarta për qytetarët, bizneset dhe investitorët në Kosovë. Përderisa Ministria përgjegjëse për financat dhe buxhetin ka qenë e përfshirë dobët në zhvillimin e këtij Plani, të gjitha vlerësimet financiare të përfshira në Planin Kombëtar të Energjisë dhe Klimës së Kosovës duhet të tregohen në planin vjetor të buxhetit.

Zbatimi i politikave dhe masave të cilat do të çojnë në ulje të emetimeve kërkojnë pa dyshim një plan financimi, veçanërisht ato që përfshijnë investime masive kapitale. Planet e tilla të financimit duhet të hartohen dhe të harmonizohen me mekanizmat e financimit të BE-së dhe ndërkombëtarëve për zgjidhje specifike infrastrukturore veçanërisht në menaxhimin e mbetjeve, zhvillimin e BRE, sistemet e ngrohjes qendrore, infrastrukturën e gazit, transportin, EE etj.

Ministria e Financave në bashkëpunim me ministritë kryesore të këtij Plani (MEA, MMPH) duhet të koordinojnë projektet dhe ato të pasqyrohen në planin vjetor të buxhetit të qeverisë. Është e pamundur të përcaktohet kostoja e NECP dhe kostoja e rekomandimeve për shkak të mungesës së synimeve por është thelbësore që ky Plan të përcaktojë se cilat do të jenë këto kosto dhe kush do të përballojë kostot.

6.0 Përfundim

Duke qenë pjesë e Traktatit të Komunitetit të Energjisë dhe anëtar i ardhshëm i përkushtuar drejt anëtarësimit të plotë në BE, Kosova duhet të përmbahet dhe të veprojë në përputhje me legjislacionin e BE-së për energjinë. Prandaj, Kosova ka filluar të zhvillohet dhe t'i përshtatet Planit Kombëtar të Energjisë dhe Klimës. Pasiqë ky plan sjell detyrime dhe rregullore të mëtejshme në treg, është mënyra e vetme që Kosova të mund të ecë përpara drejt një tregu më të integruar të energjisë. Duke zbatuar NECP-në dhe duke synuar zbatimin e marrëveshjes së gjelbër të BE-së, Kosova do të kanalizojë në reformim jo vetëm tregun e energjisë por edhe tërë tregun në tërësi. Ky plan synon të trajtojë dimensionet e Dekarbonizimit, Eficiencës së Energjisë, Sigurisë së Energjisë, Tregut të Brendshëm të Energjisë dhe së fundmi Kërkimit, Inovacionit dhe Konkurrencës. Duke pasur një fushë të gjerë veprimi, ky plan synon të trajtojë problemet në mënyrë të drejtë dhe të duhur pa sjellë ngarkesa shtesë në tregjet e dobëta. Qeveria e Kosovës, përkatësisht stafi përgjegjës, ka intensifikuar përpjekjet e tyre në bashkëpunim me donatorët dhe akterët ndërkombëtarë për të zhvilluar këtë plan. Edhe pse deri më tani janë bërë shumë zhvillime, ende duhet të rishikohen disa pika që ky plan të zhvillohet plotësisht.

6.1 Rekomandime

- 1) Për të përmbushur synimet dhjetëvjeçare të BE-së, Kosova duhet të përmirësojë më tej koordinimin ndërmjet akterëve të përfshirë. Kështu, pasi të shikojmë akterët e përfshirë, politikat në vend dhe punën që është bërë drejt tranzicionit të gjelbër në Kosovë, përfshirja e zyrtarëve të zgjedhur për të bashkë-kryesuar zhvillimin e planit është me rëndësi të madhe. Duke vepruar kështu, ne do të kishim qëndrueshmëri më të mirë të politikave gjatë zhvillimit të planit, por gjithashtu harmonizim të agjendës së zyrtarëve të zgjedhur me ata me rëndësi kombëtare dhe gjithashtu do të rrisim më tej përgjegjshmërinë. Për më tepër, rekomandohet nisja e procesit fillestar të konsultimit me përfaqësuesit e industrisë, komunat dhe donatorët.
- 2) Hartimi i Planit Kombëtar të Energjisë dhe Klimës duhet të mbështetet nga një angazhim paraprak politik që në fund të fundit do të sqaronte rrugën e Kosovës drejt tranzicionit të energjisë. Ky angazhim në formën e mbështetjes politike duhet ta pozicionojë Kosovën në një udhë të qartë për të arritur objektiva të matshëm në drejtim të tranzicionit të energjisë, klimës, mbrojtjes së mjedisit dhe transformimit të sektorëve në vend.
- 3) Është theksuar shumë se dimensionin që Kosova ka ngecur shumë prapa është hulumtimi dhe zhvillimi. Prandaj, siç u tha më parë, kërkohet një rritje urgjente në investimet më tej në këtë dimension. Sektori i hulumtimit dhe zhvillimit gjithashtu ka ekonomi të lartë të shkallës nëse investohet në bashkëpunim me vendet e tjera të rajonit. Përvojat e përbashkëta midis rajonit do të ndihmonin në zhvillimin e mëtejshëm të kapaciteteve dhe mekanizmave për të mbikëqyrur zbatimin e planit.
- 4) Në hapat e ardhshëm, institucionet e Kosovës duhet të marrin në konsideratë konsolidimin e dokumenteve ekzistuese strategjike me Planin Kombëtar të Energjisë dhe Klimës. Dokumentet ekzistuese strategjike duhet të jenë në përputhje me NECP dhe të integrohen brenda kësaj kornize. Kjo qasje do të ndihmonte në planifikimin më të mirë të politikave në nivelin e qeverisë dhe gjithashtu në monitorimin më të mirë të politikave publike. Procesi i konsolidimit të NECP bashkë me dokumente të tjera strategjike duhet të ketë një konsensus ndërministror të ndjekur nga krijimi i një mekanizmi të qëndrueshëm qeveritar për të monitoruar zbatimin dhe harmonizimin e këtyre politikave.
- 5) Së fundmi, por shumë me rëndësi, duhet të zhvillohet një task-forcë për koordinimin e investimeve të energjisë. Kjo duhet bërë për të koordinuar donatorët e huaj, investimet vendore dhe gjithashtu për të monitoruar zbatimin e planit nga afër, veçanërisht për dimensionet e EE dhe BRE.

Implemented by
giz Deutsche Gesellschaft
für Internationale
Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Ky dokument është hartuar në kuadër të projektit “Promovimi i Efiçencës së Energjisë dhe Burimeve të Ripërtëritshme në Kosovë” i mbështetur nga Qeveria Gjermane përmes Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, Projekti i Kosovës për Efiçencë të Energjisë. Pikëpamjet e hartuesit të këtij dokumenti si dhe të dhënat e publikuara nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht pikëpamjet e GIZ-së.